

УДК 37.03:504(045)

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**Морозова Л.П., Кирилук І.А., Михалевич К.В.**Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

В статті розглянуто проблему екологічного виховання молоді. Охарактеризовано основні завдання екологічної освіти. Обґрунтовано можливості виховання культури в молоді, шляхом підвищення рівня екологічної освіти. Запропоновано проведення екологічних акцій та проектних робіт серед школярів та студентства. Визначено перспективи подальшого розвитку екологічної свідомості серед молоді.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна освіта, екологічна свідомість, екологічна культура.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день молоде покоління вступає в епоху не лише бурхливого розвитку науки і техніки, а й негативних наслідків науково-технічної революції, демографічного вибуху та політичних війн. Перед людством постає проблема вибору: як зайняти гідне місце у соціумі і забезпечити вищий рівень життя? В усіх розвинених країнах світу екологічна культура стає невід'ємною складовою функціональної грамотності населення. Сучасні тенденції екологічного виховання пов'язуються з розумінням природи не лише як суспільної, але й особистісної цінності та, відповідно, формуванням відповідального ставлення до її об'єктів. Екологічна проблема виростає в проблему перетворення стихійного впливу людей на природу, в свідомо, цілеспрямовано, планомірно розвиваючу взаємодію з нею. Така взаємодія може бути здійснена при наявності в кожній людині достатнього рівня екологічної культури та екологічної свідомості, формування яких починається з раннього дитинства і продовжується все життя.

Актуальним у цьому зв'язку є виховання екологічної відповідальності молоді, оскільки в цьому віці відбувається формування відносно усталеної системи цінностей, яка визначає сенс подальшого життя та майбутньої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою екологічного виховання молоді займаються такі вчені, як Абалкіна І.Л., Моткін І.О., Морозова Л.П., Куркуленко С.С., Курняк Л.Д., Науменко Н.В., Процюк В.А. Вони вважають, що необхідність виховання екологічної культури в молоді пов'язана з реакцією на глобальну екологічну кризу. В останні десятиріччя під впливом сукупної дії виробничих чинників збільшилась кількість негативних змін в природному середовищі. Тобто, збереження життя на Землі залежить тепер безпосередньо від рівня і темпів виховання екологічної культури в молоді та у суспільстві в цілому.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На жаль в ХХІ столітті людству доводиться боротись з чималою кількістю екологічних проблем. Основною причиною їх виникнення є не раціональне природокористування. Уже на первісних стадіях розвитку людство своєю діяльністю у галузях рибальства, мисливства, землеробства виснажувало природні ресурси. У другій половині ХХ ст. загострилися проблеми забруднення навколишнього середовища, які можна розглядати у кількох аспектах:

1) джерелами викидів є промисловість (відходи гірничовидобувної промисловості), сільське

господарство (хімічне забруднення ґрунтів); транспорт (насамперед шкідливі викиди автомобілів) та побут (велика кількість побутового сміття);

2) серед забрудників виділяють механічні (пил, тверді промислові і побутові відходи); хімічні (різноманітні гази, рідини та аерозолі, які здатні негативно впливати на життєдіяльність організмів); радіоактивні (випромінювання і пил); бактеріальні (пов'язані насамперед з органічними відходами).

3) забруднення навколишнього середовища прийнято розглядати за геосферами (атмосферою, гідросферою та літосферою).

Із зростанням кількості міст та промислових підприємств постійно збільшується кількість відходів. Промислові і побутові відходи створюють безліч проблем, таких як транспортування, зберігання, утилізація та ліквідація.

Сміття утворюється і накопичується не лише у житлових приміщеннях, а й у офісах, адміністративних спорудах, кінотеатрах і театрах, магазинах, кафе й ресторанах, дитячих садках, школах, інститутах, поліклініках та лікарнях, готелях, на вокзалах, ринках чи й просто на вулицях.

Викидаючи сміття, люди порушують один з основних екологічних законів кругообігу – речовин у природі. Адже, вилучаючи з природи чимало речовин, людина змінює їх до невпізнанності повертає у природу у вигляді сміття, яке не розкладається на вихідні речовини природним шляхом.

Мета статті. Метою роботи є обґрунтування можливості і необхідності виховання екологічної культури в молоді, шляхом підвищення рівня екологічної освіти.

Виклад основного матеріалу. З розвитком енергетики, хімії, металургії і машинобудування світу почало загрожувати нагромадження відходів від синтетичних пральних порошоків, нафтопродуктів, важких металів, нітратів, радіонуклідів, пестицидів та інших шкідливих речовин, що не засвоюються мікроорганізмами, не розкладаються, а накопичуються тисячами тонн у ґрунтах, водоймах, підземних водах. Наслідками цього є ускладнення отримання необхідних речовин, енергії та інформації з природного середовища; забруднення довкілля відходами виробництва; порушення інформаційних зв'язків у природі, збіднення біологічного різноманіття; погіршення здоров'я населення, стану економіки, соціальної стабільності.

Серед сфер, з якими людина стикається на протязі всього свого життя, є сфера насамперед стосунків Людини і Природи: ставлення людини до своєї власної природи (до свого тіла) й став-

лення людини до природи довіклля. Певна річ, ми повинні розглядати обидва ці аспекти в єдності (В. Вернадський), бо лише в такій площині можна побачити можливість продуктивного розгортання здоровоохоронних і природоохоронних заходів. Людина здатна дивитися на своє тіло як на «зовнішній» об'єкт так само, як вона дивиться на елемент навколишнього природного середовища, і сприяє його удосконаленню або руйнуванню. Усе це й викликає систему зусиль людини, які спрямовані на підтримку здоров'я свого тіла і профілактику захворювань (фізична культура, гігієна життя і праці, харчування, духовна підтримка організму тощо). А з іншого боку, людина є об'єктивно тісно поєднана з навколишнім середовищем (повітря, харчування, світло сонця, енергетичний обмін тощо), а це також могутній чинник впливу на здоров'я її організму.

До ціннісних орієнтирів екологічної освіти і виховання відносимо ставлення до власного здоров'я, прихильність до спорту і фізичної праці, гарт організму, здоровий спосіб життя, дотримання правил особистої гігієни, усвідомлення своєї єдності з навколишнім природним середовищем, бережне ставлення до всього живого на Землі, розвиток здатності відчувати красу Природи, дбайливе ставлення до природних засобів життя і національних багатств.

Виховання у людей дбайливого ставлення до природи має починатись з дитячих років – найбільш активного періоду формування світогляду людини, характеру, звичок, ставлення до навколишнього світу. Таке ставлення формуватиметься, якщо поєднувати інтелектуальну та практичну діяльність молоді, прицелюючи їй уміння виконувати певну практичну роботу з вивчення, збереження та відтворення конкретних природних об'єктів [4, ст. 5].

Екологічне виховання – систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток в молоді екологічної культури, це тривалий багатфакторний цілеспрямований процес формування екологічної свідомості й екологічної культури.

Екологічне виховання – це організований і цілеспрямований процес формування системи наукових знань про природу і суспільство, поглядів і переконань, що забезпечує відповідальне ставлення молоді до природи, реальним показником якого є практичні дії учнів та студентів по відношенню до природного середовища.

Екологічне виховання передбачає:

- формування у молоді основ глобального мислення та екологічної культури;
- оволодіння майбутніми фахівцями знаннями та практичними вміннями раціонального природокористування;
- виховання у молодого покоління почуття відповідальності за природу як національне багатство;
- виховання готовності до активної екологічної та природоохоронної діяльності.

Результатом екологічного виховання має бути сформована екологічна свідомість людини, що характеризується різнобічними глибокими знаннями про навколишнє середовище (природне та соціальне), наявністю світоглядних ціннісних орієнтацій щодо природи, набуттям умінь і досвіду вирішення екологічних проблем, безпосередньою участю у природоохоронній роботі, передбаченням можливих негативних наслідків природо перетворювальної діяльності людини [1, с. 19].

Завданнями екологічного виховання є:

- постійне інформування молоді про проблеми природного походження та їх вплив на рівень здоров'я населення країни і світу;
- змістовне інструктування осіб з приводу правильної поведінки у зонах природних катастроф;
- залучення їх до поширення екологічних знань серед населення, а також до розробки екологічних програм (проектів);
- спонукання до примноження природних багатств;
- поповнення знань з екології шляхом ознайомлення з науковими та науково – популяристичними джерелами відомих вітчизняних учених тощо.

Найбільша ефективність екологічного виховання можлива за умов забезпечення його неперервності, комплексності, охоплення цим процесом всіх членів суспільства протягом усього їх життя. Підвищенню ефективності сприяє вміле використання засобів екологічного виховання. До них, насамперед, необхідно віднести:

- сім'ю, в якій відбувається первинна соціалізація індивіда, формуються основні риси особистості, тип світосприйняття світоставлення;
- засоби масової інформації, що впливають на масову свідомість суспільства, дають актуальну екологічну інформацію, первинну інтерпретацію подій чи прийнятих рішень і тим самим формують громадську думку;
- неспеціалізовану освіту всіх щаблів – від дитячих садків до вищих навчальних закладів – де при викладанні практично всіх навчальних дисциплін повинна бути природоохоронна тематика, повинні формуватися основи знань природничих, технічних та соціальних знань, важливих в соціально-екологічному відношенні;
- спеціалізовану освіту, спрямовану на формування кадрів спеціалістів, що професійно займаються питаннями, пов'язаними з проблемами оптимізації та гармонізації взаємодії в систем «суспільство-природа»;
- систему екологічного законодавства, покликану вказувати на загальні орієнтири держави як виразника суспільних інтересів у галузі використання природних ресурсів, охорони природи, збереження придатного для життя і здоров'я людини природного середовища;

– карно-наглядову систему держави, завданням якої є формування переконання, що будь-які правопорушення в галузі природокористування та дотримання екологічних прав громадян будуть відповідно оцінені державою [2, с. 32].

Темп життя, що прискорюється, вимоги до людини, що все підвищуються, формують таку базову цінність нового суспільства, як цінність досягнення поставленої мети та неодмінного успіху, а також допоміжну цінність активної особи [5, с. 87].

Найвищим рівнем екологічної вихованості, однією з ефективних форм розв'язання екологічних проблем, раціоналізації взаємовідносин між суспільством і природою є належним чином організована концепція екологічної освіти, яка останнім часом сформувалась в самостійну галузь педагогічної теорії і практики з відповідними принципами, методами і завданнями.

Моральність кожної людини повинна бути високою і бездоганною. Надзвичайно важлива роль у екологічному вихованні молоді належить

сьогодні навчальним закладам. Екологічний аспект має пронизувати всю навчально-виховну діяльність, у процесі якої формується екологічне мислення. В діяльності кожного закладу має займати одне з основних місць екологічне виховання, мають діяти гуртки по екологічному спрямуванню, тоді якщо активно втілювати це в навчальну програму, молодь нарешті навчиться слідкувати за станом навколишнього довкілля, його екологією.

Екологічна освіта є сукупністю екологічних знань, мислення, світогляду, етики, культури. Однією з форм екологічної освіти школярів є створення статутів юних екологів, які, як правило, очолюють викладачі кафедр екології вищих навчальних закладів. Це сприяє вивченню молодим поколінням об'єктів і явищ у самій природі, отриманню навичок щодо визначення видів рослин і тварин, з'ясуванню на практиці шляхів впливу людини на довкілля, видів природокористування, а головне – розширило кругозір молоді щодо сучасних дійсних природоохоронних проблем і шляхів їх розв'язання [4, с. 10].

В основу екологічної освіти покладені принципи гуманізму, науковості, неперервності, наскрізності та систематичності. Екологічна освіта спрямовується на поєднання раціонального й емоційного у взаємовідносинах людини з природою на базі принципів добра й краси, розуму й свідомості, патріотизму й універсалізму, наукових знань і дотримання екологічного права. Екологічна освіта, з одного боку, повинна бути самостійним елементом загальної системи освіти, а з іншого боку, виконує інтегративну роль у всій системі освіти. Ця мета досягається поетапно шляхом вирішення освітніх і виховних завдань та вдосконалення практичної діяльності.

Суть екологічної освіти полягає в тому, щоб кожна людина могла усвідомити пріоритетні загальнолюдські цінності, щоб знала про основні джерела порушення природної рівноваги, щоб несла відповідальність за скоєне як перед самим собою, так і перед сім'єю, суспільством, державою в цілому. Все це виходить з рівня загальнодержавної культури, яку закладено було освітою і вихованням, а саме від рівня екологічної культури.

Екологічна культура включає в себе процес формування екологічної свідомості особистості, що відображає нерозривну єдність між сукупністю знань, уявлень про природу, емоційно-почуттєвого і ціннісного відношення до неї (внутрішня культура) і відповідних умінь, навичок, потреб взаємодії (зовнішня культура), заснований на гармонізації взаємозв'язків у системі «природа-людина». Загальноприйнятою стає точка зору, відповідно до якої людство не може більше прогресувати у своєму розвитку, суттєво не підвищивши рівень екологічної культури. Підвищення рівня екологічної культури повинно починатися з молоді, бо саме від їх дій, залежить майбутнє світу [3, с. 75].

Підготовка студентів із високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи, повинна стати одним із головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України.

Екологічне виховання викликане потребою часу і є одним із провідних напрямків виховання молоді у сучасній вищій школі.

Шляхами підвищення екологічної культури молоді й ефективності екологічного виховання є:

- збільшення значення екологічних питань як у рамках певних предметів, так і за допомогою налагодження внутрішніх та міжпредметних зв'язків;

- створення в закладах освіти відповідної навчально-матеріальної бази: куточків охорони природи, живих куточків та ін.;

- удосконалення форм і методів екологічного виховання, активне залучення молоді до природоохоронної роботи;

- формування мотивів відповідального ставлення до природи, прагнення глибше пізнати її, примножувати її багатства.

З метою екологічного виховання школярів і студентів поряд з традиційними заняттями ефективними формами є: проведення екологічних фестивалів до Всесвітнього Дня Землі, конкурсів екологічного плакату, літературного твору. Власна праця над доглядом рослин і тварин, охорона природних об'єктів, водойм, парків, квітників, скверів, проведення Днів лісу, Днів птахів, відзначення професійних свят підвищують дієвість екологічного виховання школярів, сприяють перетворенню знань в екологічні переконання [1, с. 21].

Екологічна освіта у ВНЗ є продовженням попередніх етапів екологічної освіти (дитячий садок, середня школа, родина) і наступним, більш високим рівнем у системі безперервної багатоступеневої екологічної освіти. ВНЗ повинен виховувати у студентів почуття високої відповідальності за збереження та примноження природних багатств, бережливе їх використання, охорону природного середовища та довкілля.

В навчальних планах всіх вищих навчальних закладів, в тому числі і які не готують фахівців-екологів на бакалаврському рівні, необхідно передбачити курс екології, який би включав необхідні теоретичні і практичні аспекти, а також відповідні кожному окремому ВНЗ курси з блоку прикладних екологічних дисциплін (можливо, у блоці вибіркового професійно-орієнтованих дисциплін). Для цього в навчальних програмах ВНЗ одним з обов'язкових курсів лекцій має бути курс «Основи екології» (базові екологічні знання), а також курси блоку «Прикладна екологія» (залежно від профілю ВНЗ – «Урбоекологія», «Ландшафтна екологія», «Екологічні проблеми енергетики», «Екологічні проблеми транспорту», «Економіка природокористування» тощо).

Висновки і пропозиції. Отже, можна зробити висновок, що необхідність посилення впливу на духовну сферу особистості, формування етичного компоненту екологічної культури є необхідною умовою екологічного виховання молоді. Подолання екологічної кризи залежить від морального вдосконалення людини, її культури і відносин із природою та іншими людьми. Якщо люди із найближчому майбутньому не навчатись дбайливо відноситися до природи, вони знищать себе. А для цього треба виховувати екологічну культуру і відповідальність.

Список літератури:

1. Городенко С. В., Чижик Т. А. Проблеми екологічного виховання молоді / С. В. Городенко, Т. А. Чижик // Вітчизняна наука. – 2012. – С. 19-21.
2. Курняк Л. Д. Екологічна культура: поняття і реальність // Вища освіта України. – 2013. – № 3. – С. 32-37.
3. Науменко Г. Освітня складова компонента екологічної культури / Г. Науменко // Грані. – 2014. – № 3. – С. 74-78.
4. Пустовіт Г. П. Філософсько-культурологічний аспект у екологічній освіті // Шлях освіти. – 2012. – № 3. – С. 7-11.
5. Морозова Л. П. Аспекти формування ціннісного світу сучасної молоді / Л. П. Морозова // Наукові записки. – КМ «Academia», 2003. – Т. 22. – Ч. I. – С. 86-91.

Морозова Л.П., Кирилюк І.А., Михалевич Е.В.

Винницький торгово-економічний інститут
Київського національного торгово-економічного університету

ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

Аннотация

В статье рассмотрена проблема экологического воспитания молодежи. Охарактеризованы основные задачи экологического образования. Обосновано возможности воспитания культуры у молодежи, путем повышения уровня экологического образования. Предложено проведение экологических акций и проектных работ среди школьников и студенчества. Определены перспективы дальнейшего развития экологического сознания среди молодежи.

Ключевые слова: экологическое воспитание, экологическое образование, экологическое сознание, экологическая культура.

Morozova L.P., Kyryliuk I.A., Mikhalevich E.M.

Vynnytsia Institute of Trade and Economics
Kyiv National University of Trade and Economics

PROBLEMS OF ECOLOGICAL EDUCATION OF YOUNG PEOPLE AND WAYS OF THEIR DECISION

Summary

In the article the problem of ecological education of youth. Characterized primary goals of environmental education. Studies education opportunities to youth culture through increase of the level of environmental education. Proposed conducting ecological actions and design work among pupils and students. Detected prospects of further development of environmental awareness among youth.

Keywords: environmental education, environmental education, ecological consciousness, ecological culture.

УДК 398:821.161.2.09

ЕТАПИ ФОЛЬКЛОРНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ КОНТАМІНАЦІЇ

Погонець Я.А.

Інститут філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена розгляду впливу усної народної творчості на художню літературу. У розвідці виявлено тяглість фольклорно-літературних взаємин від давньої літератури аж до літератури сьогодення. Узагальнено особливості фольклоризму провідних літературних епох. Залежно від їхніх особливостей виділено основні етапи фольклорно-літературної контамінації. Серед них – фольклоризм давньої літератури, фольклоризм нової літератури, фольклоризм літератури кінця XIX-поч. XX ст., фольклоризм літератури II пол. XX ст.-поч. XXI ст.

Ключові слова: мотив, образ, символ, усна народна творчість, фольклор, фольклоризм, художня література.

Постановка проблеми. Усна народна творчість протягом довгого часу і до сьогоднішнього дня є джерелом тем, мотивів, образів, зразком майстерності для художньої літератури.

Це та форма виявлення духовного складу нації, яка практично невичерпна.

Література може успішно розвиватися лише тоді, коли спирається на великий життєвий